

Légi háború Észak-Erdély felett 1944-ben

Hozzáadta: Dr. PATAKY Iván

(Kivonat) A szövetséges légierő csak akkor bombázta az Észak-erdélyi célpontokat, amikor azt valamelyik jelentős szárazföldi hadművelet indokolta. Ásszesen két ilyen hadművelet volt 1944-ben: a szövetségesek 1944. június 6.-i normandiai partraszállása, majd augusztus 20-át követően a Vörös Hadsereg Jasi-Kisinyov-i áttörése, a román kiugrás és a viharos gyorsaságú szovjet előretörés Romániában és a Balkán-félszigeten. Az ország nem volt kellően felkészülve a légiháborúra és kiemelkedő fontosságú városai is teljesen fedezetlenül maradtak. Míg az amerikai támadásoknak kivétel nélkül minden esetben pontosan meghatározható katonai, ipari, közlekedési célpontjaik voltak, a szovjet támadások egy részéről már kézzel sem mutatható ki ilyen határozott terveik - úgy tűnik, elsősorban lélektani hatást akartak elérni. Az 1944. szeptemberi bombatámadások jelentéseinek nagy többsége már nem szakmailag megalapozott, így csak feltételezhetően értékelhető következtetések vonhatók le belőlük.

Á

Á

Dr. PATAKY Iván

(Kivonat)

A szövetséges légierő csak akkor bombázta az Észak-erdélyi célpontokat, amikor azt valamelyik jelentős szárazföldi hadművelet indokolta. Ásszesen két ilyen hadművelet volt 1944-ben: a szövetségesek 1944. június 6.-i normandiai partraszállása, majd augusztus 20-át követően a Vörös Hadsereg Jasi-Kisinyov-i áttörése, a román kiugrás és a viharos gyorsaságú szovjet előretörés Romániában és a Balkán-félszigeten. Az ország nem volt kellően felkészülve a légiháborúra és kiemelkedő fontosságú városai is teljesen fedezetlenül maradtak. Míg az amerikai támadásoknak kivétel nélkül minden esetben pontosan meghatározható katonai, ipari, közlekedési célpontjaik voltak, a szovjet támadások egy részéről már kézzel sem mutatható ki ilyen határozott terveik - úgy tűnik, elsősorban lélektani hatást akartak elérni. Az 1944. szeptemberi bombatámadások jelentéseinek nagy többsége már nem szakmailag megalapozott, így csak feltételezhetően értékelhető következtetések vonhatók le belőlük.

1. Az előzmények

A szövetségesek révvel az USA 1941. december 8-ai hadba lépését követően, a december 22.-január 11. között megrendezett "Arcadia" fedőnevű washingtoni konferencián kidolgozták Németország hadászati bombázásának hosszú távú tervét. Erre alapozva kezdődött meg az amerikai légierő gyors fejlődése. Az 1943. január 14-én megkezdett casablancai tanácskozáson pedig ROOSEVELT és CHURCHILL elfogadta az úgynevezett CBO (Combined Bomber Offensive), illetve fedőnevű "Pointblanc", tervet. Ez az okmány meghatározta, hogy a bombatámadásokat fokozatosan ki kell terjeszteni Németország szövetségesei - így Magyarország és Románia - területeire is, és az angliai támaszpontokon állomásozó 8. amerikai légi hadsereg (8. USAAF) mellett a Földközi-tengeri Hadszintre is létre kell hozni egy új amerikai hadászati bombázó hadsereget, mintegy légi második frontként. A "csatlós államok" elleni első hadászati bombatámadás az 1943. július 10.-i Ploesti elleni légi hadművelet volt. Augusztus 13-án pedig Bécsújhelyet (Wiener Neustadt) támadva első ízben repültek át amerikai katonák Magyarország felett. Két hónappal később alakult meg Tuniszban az új amerikai légi hadsereg, a 15. USAAF (US Army Air Force). Dél-Olaszország gyors elfoglalása lehetővé tette, hogy 1944. januárjára, kiépítve 17 beton kifutópályájú tábori repteret, a 15. AAF áttelepüljön Bari-Foggia térségébe Dél-Olaszországba. Ezzel részükre lehetővé vált, hogy optimális bombaterheléssel tudják támadni a Balkánt, Romániát, Magyarországot és Ausztriát, továbbá a szilárd szilárd szintetikus lejáról a zsemeket, vagy ahogy akkoriban nevezték, műbenzingyárakat. 1944. májusára a 15. AAF-t teljesen felállították, és több mint 1500 repülőgéppel harcolt soraiban.

Magyarország ellen az első nagyerejű bombatámadást április 3-án hajtották végre. A célok a Budapest-ferencvárosi rendezőpályaudvar, a csepeli WEISS-MANFRÉD repülőgépmotorgyár, valamint a horthy-ligeti Messerschmitt repülőgépgyár voltak. A következő hetekben rendszeressé váltak a bombatámadások. Éjjel a britek, nappal az amerikaiak támadtak. A CBO terv meghatározta a bombatámadások fontosságát is. Ez a következő volt:

- repülőgéppel- és repülőgépmotor-gyárak;
- tengeralattjáró támaszpontok, hajógyárak... stb;
- vasúti közlekedés, vasúthálózat;
- kőolajipari létesítmények;
- harckocsigyárak, golyóscsapógyártás;
- alumínium- és gumiipar... stb;

A tengeralattjárókat leszámítva a felsoroltak mindegyike megtalálható volt a szállítások vezérlőkarok által kijelölt magyarországi állomásokon. A bemutatott állomások sorrendje időszakonként felcserélődött, de tartalma körében a háború végéig változatlan maradt.

Magyarországon a leggyakrabban bombázott állomások a vasútállomások, rendezőpályaudvarok, vasúti hidak és berendezések voltak. Ez adódott az ország geográfiai helyzetéből. Európa szívében, a vasutak, közutak metszéspontjain, valamint a legnagyobb "országút", a Duna, központi szakaszán helyezkedett el. Megkerülni vagy nem lehetett, vagy komoly gondokat okozott. Ezért az ország tranzit szerepe meghatározó jelentőségű volt. A nemzet hadigazdálkodásának érdekében a romániai kőolaj a Dunán és a magyarországi vasútvonalakon jutott el a budapesti és budapesti, almásföldi kőolajfinomítóba. Esetenként azonban - mint később látható lesz - kifejezetten katonai, hadművelési állomások miatt is bombázták a vasutakat. A bombatámadásokból bőven kijutott a föld-erdélyi, bányászati és szerbiai, horvátországi vasutaknak is.

2. 1944. június 2., a "Frantic Joe I." állomási hadművelet

Észak-Erdély területén néhány vasúti csomópontot és repülőteret leszámítva nem volt egyetlen hadászati szempontból jelentősebb ipari vagy más hasonló állomás sem. Sőt, a nemzetországba irányuló romániai kőolajszállítványok sem érintették a MÁV központi vonalait. Így a szállítások csak akkor bombázták az itteni állomásokat, amikor azt valamelyik jelentős szárazföldi hadművelet indokolta. Általában ilyen hadművelet volt 1944-ben: a szállítások 1944. június 6.-i normandiai partraszállása, majd augusztus 20-át követően a Vörös Hadsereg Jasi-Kisinyov-i áttörése, a román kiugrás és a viharos gyorsaságú szovjet előretörés Romániában és a Balkán-félszigeten. Nézzük az elsőt. A "Frantic"-t (más néven "Frantic Joe") az amerikai és szovjet vezérlőkarok közösen dolgozták ki. A Dél-Olaszországból (15. AAF), illetve az Angliából (8. AAF) induló amerikai légiközlekedési csapatok a bombatámadás végrehajtása után nem repültek vissza támaszpontjaikra, hanem az elhagyott repülőtereken szálltak le. A nap pihenés, karbantartás és feltöltés után visszarepültek, ismét bombázták a meghatározott állomásokat. A módszer előnye a nehézbombázó csapatokban rejlő lehetőségek maximális kihasználásában rejlett. Ez az "ingabombázás... megkezdődött Olaszország és Szovjetország között... az 1944. július 2-án közép-Európa vasúti közlekedése ellen intézett súlyos állomási rohammal..." írta George MARSHALL az USA Vezérlő Főnök Egyesített Bizottságának elnöke jelentésében.³ Ez a Kongresszusnak címzett jelentés már csak azt ismerteti, mivel 1944-45-ben az amerikai katonai vezetés Magyarországot félreterelhetetlenül közép-Európába "helyezte", nem pedig "Kelet-" vagy "Közép-Kelet-Európába" mint napjainkban oly gyakran.

A MARSHALL tábornok által említett "ingabombázás", a "Frantic I" fedőnevű "állomási roham" a második világháború során Magyarország ellen intézett legsúlyosabb állomási hadművelet volt, amely rendkívül nagy pusztítást végzett Nagyváradon és Kolozsváron, valamint Szolnokon, Debrecenben, Miskolcon és Szegeden, Pápa és Kladányban is. Továbbá a föld-erdélyi Piski-telepen (Simeria). Magyarországon a bombatámadás sorozatnak az eddigi és nem végleges számításaim szerint 1563 állomás esett áldozatul, közülük 69 magyar és 242 nemzet katona volt, és feltehetően 8-10 ukrán menekült.⁴

A támadó amerikai állomási csapatokat, tekintettel arra, hogy az európai hadszínteren ez volt az első amerikai-szovjet hadművelési együttműködés, személyesen Ira C. EAKER altábornagy, a Földközi-tengeri Szállítások Légi főparancsnoka vezette, bombázva Debrecenre. A gépparancsnokokat hajnali 2 órakor igazították el. Az első állomási csapat június 2-án reggel 6 óra 55 perckor szálltak fel Bari től. Nagyváradot a 5. Wing 463. és 483. Bomber Groupja, Kolozsvárt az 55. Wing gépei bombázták.⁵

Nagyváradon június 2-án reggel 8 óra 48 perckor a városra lebombázták (akkori nevén "állomási roham") jelezve szíriának. A város mintegy száz géppisztolyt be. Hirtelen kivált a légiállomásokból 14 gép, és mivel a várost semmi egyetlen állomási rohami ágyú, vagy géppisztoly nem védte, nagy kárt okozva néhány száz - egyesek szerint 200, mások viszont azt állítják 800-1000 - méterre leereszkedve közlekedő 70 db rombolóbombát dobta a MÁV fűtőházától a Vár-Ré-SMARTY-úti vasúti átjáróig terjedő vágányhálózatra. (Itt közbeszúrva megjegyzem, hogy az írásban mindenütt az 1944. évi hivatalos magyar utca- és helynéveket használom.) A nappali bombatámadások során nagyobb állomási rohamok, pl. vasúti csomópontok, rendezőpályaudvarok, nagyüzemek stb. bombázásakor az úgynevezett "szőnyegbombázás" módszert alkalmazták. A állomási rohamra zárt légiállomásokban repültek rá, majd a légiállomási parancsnok jelére nagyjából egyszerre oldották ki bombáikat. A bombák a gépek hasában (társaikban) elhelyezett bombarekeszekből egymást követve hullottak ki, és a földre csapódva a állomási roham szőnyegszerűen beterítve robbantak fel. A bombatámadások ezért általában rövid ideig tartottak. A Vár elleni első támadás is alig másfél percig. A szőnyegbombázást még ma is alkalmazzák, ha nagyobb kiterjedésű állomási rohamok rombolásáról van szó.

A budapesti rádió, az Országos Légiállomási Központ intézkedésére 9 óra 28 perckor "Vár" állomási rohami kérészet "Pihenj" vezényszót adott. Az intézkedés oka: A Szolnokot 8 óra 29 perckor a bombatámadás során "az elágazó vezérlő bombatalálata folytán az Erdély felé vezető távbeszélő vonalak megszakadtak..."⁶ Az Országos Légiállomási Központ tehát úgy intézkedett, hogy valójában nem volt tisztában a helyzettel. A városi állomási roham

parancsnok - a rendőrkapitány, sajnos neve nem szerepel az okmányokban - azonban mivel máig jól hallható volt az amerikai óriásgépek, B-17-es repülő erődnél (B-17, Boeing "Flying Fortress"), jellegzetes mormoló - felerősítő, elhalkuló motorzúgása az egész városban, nem hajtotta végre az utasítást, nem fúvatta le a légiradiót. Valószínűleg tábbszáz ember életét mentette meg ezzel, mivel a nagyerejű légítámadásra csak ezt követően került sor. A kétél visszakanyarodott, és 9 óra 40-42 perc között további 260 db. 500-1000 fontos (1 libra, lbs - angol font - = 453,6 gramm) rombolóbombát vetve a városra. Körülbelül 8 db nem robbant fel. A cél ismét a vasútállomás volt, de "... a bombák legnagyobb része lakónegyedekre és főleg az állomástól északra fekvő munkás lakónegyedre, az úgynevezett NIGLESZ telepre esett, amelyek egészben kis egyszoba-konyhás lakásokat és családi házakat tettek tönkre. A halálos áldozatok száma is főként innen került ki..."⁷ Ez nem váradi, hanem jellegzetes magyarországi, sőt közép-európai városépítési sajátosság volt. Minden nagyobb vidéki városunkban hasonló helyzet alakult ki. A vasútállomások, pályaudvarok mentén voltak a legolcsóbbak általában a telekárak. A MÁV és nagyobb városok ezeket általában itt építették fel gyáraikat és szociális intézményeiket; természetesen a takarékossági szempontból kis szállítási távolságok is fontos szempontot szolgáltattak. Így a pályaudvarok körül valószínűleg helyezkedtek el a városokban a textilipari és élelmiszeripari városok. És természetesen a munkás lakókolóniák is. Sőt a városok nyugdíjasok nagy része is itt lakott, kis családi házakban. E lakótelepeken általában nem építettek óvóhelyeket, legfeljebb a pályaudvarokon. Visszatérve a váradi bombázásokra, a jelentősebb építéskárokat a következők voltak. Teljesen megsemmisült a csendőrlaktanya, és egyetlen épület maradt meg, az is romosan, az állami kórházból. Rendkívül súlyosan megrongálódott a MÁV fűtőház, a legfontosabb vasúti raktár. Az állomás pályatestét 43 bomba robbanása tette fel. "Közvetlenül", azaz még helyreállíthatóan, megrongálódott a HORTHY Miklós úti hadkiegészítő parancsnokság, a feldmőrsi felügyelő, a tárnagyszak és a bábaképző intézet, és megsemmisült több mint másfél

A bombázás során 105-en veszítették életüket, körülbelül 8 német katona és ápolónő. A sebesültek száma 380 fő volt. A jelentések általában a támadást követő 4-5. napig összesített adatokat tartalmaztak az előírásoknak megfelelően. A katonai tapasztalatok szerint azonban a súlyos sebesültek átlag 10%-os utólagos elhalálózásával lehet még számolni, így teljesen pontos veszteségszámokat csak az anyakönyvek teljes feldolgozásával lehetne kapni.⁹

A bombák robbanása után alig negyedórával a városi légvédelem azonnal megkezdte a mentő, helyreállító munkákat. A kárterületet alakították ki, ahol 240-en dolgoztak. 763 munkaórát teljesítve 200 ház romjait takarították el, kimentve a romok körül a sebesülteket és kibontva a romok alól a halottakat. A károkat megtisztítva járhatóvá tették. A kibombázottakat - a németeket kiszolgáló SZTÓJAY-kormány rendelete értelmében a város zsidó vallású lakosságának gettóba gyűjtését követően részen maradt 4700 lakásból 519-et igénybe véve, helyezték el. A deportálások is már országsszerte folytak. Úgyszintén a zsidók hátrahagyott értékeiből elgitték ki a kibombázottakat ruhákkal, edényekkel és más, a mindennapi élethez szükséges tárgyakkal. Ellátásukra azonnal kórház állítottak fel, és már június 2-án délután, tehát alig 3-4 órával a bombázás után 255 adag ételt osztottak ki, majd vacsorát is. Másnapról pedig napi háromszori étkezést szolgáltattak ki a rászorulóknak.¹⁰ A kibombázott élelmiszeri normája a következő volt:

Az előírások szerint naponta kétszer kellett számukra meleg egytál ételt készíteni (a váradiak tehát megemelték a fejadagokat) az alábbi nyersanyag és étel mennyiségből:

- 250 g kenyér,
  - 200 g hús, vagy 50 g zsír, vagy 150 gramm szárított tészta, esetleg 1 kiló krumpli;
  - 100 g színhús, vagy 150 gramm csontos hús;
  - 20 g zsír;
  - cukor, só, fűszer szükség szerint
  - 5 deci forró kávé, vagy tea. Meg kell jegyezni, hogy mivel a "gyarmatokkal" nem volt kereskedelmi kapcsolata az országnak, cikóriakávét adtak;
  - a gyermekeknek, terhes és szoptató anyáknak, aggoknak ezen felül tejet is adtak.
- A felsoroltak napi fejadagnak számítottak.¹¹

A városi eljárásság még a bombázás napján hirdetményekkel tudatta a lakossággal, hogy hol és ki milyen segítségre jogosult (pénz, lakás, ruha, élelmiszer... stb. - valamint, mindehhez milyen okmányokra... stb van szükség. Mindent összeszámítva megállapítható, hogy Nagyvárad igazgatása és légvédelme aznap valóban jó munkát végzett, és példátlanul szolgáltattak mindegyik kibombázott magyar városnak.

A Kolozsvárt megkötő kétél 9 óra 8 perctől repültek át Zilah felett, nagymenyiségű repülőgépet zúdítva a város nyakába.¹² A repülőgépek visszatértek. Erdély fővárosában 9 óra 2 perckor szólaltak meg a szirénák, jelezve a légiradiót. A bombatámadás jóval nagyobb erejű volt, mint a váradi. A magyar légvédelem jelentése szerint mintegy 200 B-24-es Consolidated "Liberator" típusú gépmotoros bombázó szórta halálos terhét a városra. E szám valószínűleg túlzás, mert a ledobott bombák számából következtetve 140-150 gépnél nem lehetett több. A városra egyenként több, mint 1200 db. 500-1000 fontos rombolóbomba hullott, körülbelül 50 nem robbant fel, ezeket a honvédség tűzszerészei hatástalanították.¹²

A célpont itt is a pályaudvar és környéke volt. 250 épület semmisült meg teljesen, körülbelül a pályaudvar, a

református kórház, az ÁœV Áœlelmszerraktára, a 2. sz. postahivatal. Súlyosan megrongálódott - ez azt jelenti, hogy megfelelő gazdasági elemzÁœsen kell eldÁœnteni, Áœrdemes-e máœg helyreállítani, vagy gazdaságosabb lebontani - 252 ÁœpÁœlet, kÁœztÁœk az ortopÁœd kórház, tÁœbb vasúti raktár Áœs más ÁœpÁœlet, kÁœzrepedően (helyreállítható) a Marianum iskola, kollÁœgium, helyörsÁœgi kórház, tűzoltó laktanya stb.13

Kolozsvár jelentős ipari város volt. Országosan is fontos Áœzemek sorakoztak a pályaudvar kÁœrÁœl, ezek tÁœbbsÁœge nagyon súlyos károkat szenvedett. A Dermata Művek Bőr Áœs Cipőgyár Rt. Magyarország második legnagyobb bőráru gyárakÁœnt Áœvi 840 vagon bőrt dolgozott fel, az ÁœssztermelÁœs 17%-át. 1944-ben gyakorlatilag már a honvÁœdsÁœgnek Áœs a nÁœmet haderőnek termelt. TerÁœletÁœre 36 db. 500 fontos rombolóbomba hullott. Mintegy 2 millió p kár keletkezett. A helyreállítására 3 hónapra volt szÁœksÁœg.14 A Magyar Általános Gyufaipari Rt. kolozsvári gyára az országos Áœssztermelés Áœg 25%-át állította elő. 19 db 500-1000 fontos rombolóbomba találatlól kigyulladt Áœs teljesen kiÁœgett.15 A Fermata Művek FÁœmárugyára 8 bomba hullott, teljesen lerombolva az ÁœntÁœdei rÁœszet, súlyos károkat okozva a gyárban Áœs megÁœlve nÁœgy munkást.16 TÁœbb telitalálatot kapott BAATZ Ervin FurnÁœr Áœs Falemezgyára is, itt ketten vesztettÁœk ÁœletÁœket. Teljesen megsemmisÁœlt a vasúti műhely, Áœs kÁœnyebben megrongálódott a Magyar AcÁœlárugyár Áœs a városi vágóhíd is.17

A bombáktól ÁœletÁœt veszítette 315 civil lakos, 25 magyar Áœs 60 nÁœmet katona, azaz 400 IÁœlek. MegsebesÁœlt 389 polgár szemÁœly, 41 magyar Áœs 50 nÁœmet katona.18 A sebesÁœltek teljes száma valószínűleg soha nem lesz megállapítható. A kÁœnyű sÁœrÁœltek nagy rÁœsze a kÁœtÁœzÁœst Áœs orvosi ellátást kÁœvetően gyorsan hazament, Áœs nem várta meg, amíg nyilvántartásba vettÁœk. A háborús behívások, katonai szolgálat, a zsidó orvosok deportálása... stb. miatt az amúgyis kevés orvos Áœs ápolónő nem Áœrt rá az előírt bÁœrÁœkrációval foglalkozni nagyszámú sÁœrÁœlt gyors osztályozása Áœs ellátása esetén. A gyors orvosi beavatkozás Áœleteket mentett meg. EzÁœrt a nyilvántartások felfektetÁœsÁœre csak utólag, a betegek ellátása után kerÁœlt sor. Egy rÁœszÁœk viszont ekkor már eltávozott. Ez a helyzet az országban mindenÁœtt kialakult, ahol sok áldozatot kÁœvetelt a bombázás.19 A sebesÁœltek száma tehát valószínűleg 20-25%-kal tÁœbb lehetett.

A támadást gyakorlatilag nem zavarta itt sem senki Áœs semmi. A város "IÁœgvÁœdelmÁœt a bombatámadás alkalmával hat IÁœgvÁœdelmi gÁœpágyú látta el. Ezek azonban csak 3.500 máœterig hatásosak, márpedig a bombatámadást 6-8.000 máœter magasságból hajtották vÁœgre a támadó gÁœpek..."20 A gÁœpágyúk egyÁœbkÁœnt 64 IÁœvÁœst adtak le. Borsófalra...

A "Frantic I" alaposan megrázta az országot. EgyÁœrtelművÁœ vált, hogy a szÁœvetsÁœges IÁœgierő gyakorlatilag az ország egÁœsz terÁœletÁœt kÁœpes támadni. Bebizonyosodott, hogy az ország nincs kellően felkÁœszÁœlve a IÁœgiháborúra, Áœs kiemelkedő fontosságú városai - pl. Debrecen, Kolozsvár, Nagyvárad... sőt máœg Miskolc is, mert a IÁœgvÁœdelem csak Diósgyőrrre ÁœpÁœlt ki, oda is elÁœgtelen máœrtÁœkben - maradtak teljesen fedezetlenÁœl, kÁœnyÁœre-kedvÁœre kiszolgáltatva támadó repÁœlőgÁœpeknek. A felháborodott visszhang nem is váratott magára sokáig. Kolozsvár TÁœrvÁœnyhatósági Jogú Szabad Királyi Város (THJ Sz. Kir. Város) főispánja, már kÁœt nappal a bombatámadás után, jelentÁœsÁœben így ír a belÁœgyminiszternek, miután felsorolta, hogy mikÁœnt szerveztÁœk meg a mentÁœst Áœs helyreállítást (egyÁœbkÁœnt hasonlóan pontosan Áœs jól, mint Nagyváradon, csupán a hellyel való takarÁœkoskodás ÁœrdekÁœben eltekintettem a tÁœteles felsorolástól. Kolozsvár kÁœzigazgatása Áœs IÁœgoltalma is kiemelkedően dolgozott, pÁœldamutatóan helyállt. P. I.): "... megengedhetetlen, hogy az ország második városa teljesen ki legyen szolgáltatva az ellensÁœg kÁœnyÁœnek-kedvÁœnek..." Felháborodott a IÁœgvÁœdelem hiánya Áœs hibája miatt. "Itt máœg csak azt kell megjegyeznem, hogy saját tapasztalatom a repÁœlő állomáson igen sok vadászgÁœp volt, de ezek a repÁœlőtÁœr polgári parancsnoktól kapott információ szerint felsőbb utasításra, a pilóták minden Áœnfeláldozó ÁœnkÁœntes vállalkozása ellenÁœre sem szállhattak fel. A felsőbb utasítás állítólag azÁœrt volt tiltó, mert a gÁœpek úgynevezett "HÁœja" típusú gÁœpek, amelyek a támadó Liberator gÁœpekkel szemben... csak Áœrtelmetlen áldozatok lettek volna. Ha tehát ez a helyzet, akkor ezek a gÁœpek olyan helyre szállítandók, ahol felhasználhatók, Áœs helyÁœkbe olyan gÁœpek hozandók, amelyek ha teljes vÁœdelmet nem is nyújthatnak, de a lakosságban legalább a vÁœdettsÁœg ÁœrzetÁœt keltik. Ugyanez áll a IÁœgvÁœdelmi tÁœzÁœrsÁœgre is..."21 Nagyon ősz jelentÁœs. ÉrzÁœkelteti mind a városi lakosság mind a szamosfalvi repÁœlőtÁœr magyar pilótáinak kiszolgáltatott helyzetÁœt. FÁœlreÁœrthetetlenÁœl jelzi, hogy amit elmulasztanak időben, máœg bÁœkÁœben megtenni a vÁœdelem ÁœrdekÁœben, az már pótolhatatlan háborúban, Áœs rendkívÁœl vÁœres áldozatokat kíván.

A belÁœgyminiszter a kÁœlIÁœnbÁœző városokból Áœrkező panaszokat, felháborodásokat Áœsszegezve átkÁœldte a vezÁœrkarnak. A vezÁœrkari főnÁœk kiadta kivizsgálásra a IÁœgvÁœdelmi erők parancsnokának. Egy hónap múlva kapta meg a választ. A teljes okmányt mellÁœkeltem e tanulmányhoz. Jellemző okmány. IskolapÁœldája a műfelháborodásnak Áœs a felelőssÁœg elkenÁœsÁœnek (Lásd 1. sz. mellÁœklet). A vezÁœrkari főnÁœk tisztában volt a helyzettel, Áœs mivel nem tudott segíteni, nem volt IÁœgvÁœdelmi eszkÁœze tÁœbb a meglevőnÁœl az országnak, Áœrtelmetlennek ítÁœlte a további vitát. VálaszlevelÁœben kÁœrte a belÁœgyminisztert, hogy az Áœrintett főispánokkal látogassák meg őt a kÁœrdÁœs megbeszÁœlÁœsÁœre.22 Így is tÁœrtÁœnt, Áœs a kÁœrdÁœst a felelős vezetők a "szőnyeg alá sÁœpÁœrtÁœk". A teljes igazsághoz hozzátartozik, hogy 1944. nyarán már sem NÁœmetország, sem szÁœvetsÁœgesei, Magyarország, Románia nem voltak abban a helyzetben, hogy akár egyetlen szÁœvetsÁœges hadászati bombatámadást kÁœpesek lettek volna megakadályozni, csupán zavarni tudták.

3. 1944. augusztus-szeptember

Június-július hónapok az úgynevezett "olajháború" hetei voltak. A szövetséges légierő a normandiai partraszállás sikerét követően új feladatot kapott. Tájkre kellett bombázni a német, román, magyar, szlovák stb. közlekvit. SPAAZT tábornok június 8-án kiadott a továbbiakban egészen a háború végéig árványban maradt direktívája így határozza meg a fő feladatot: "Az elsődleges hadászati cél a továbbiakban az ellenséges katonai erők zsemanyagellátásának megakadályozása...23 Egymást követő hatalmas erejű támadásokkal augusztusra a német közlekvit és műbenzinyártást az v elejének a 6%-ra (!) és a magyar egyharmadára szorították vissza.24

Észak-Erdélyben, a tanulmányomban nem tárgyalt ártéket leszámítva, egészen augusztus elejéig viszonylag nyugalom volt. A helyzet augusztus 20-át követően változott meg gyökeresen. A román kiugrás és a Vörös Hadsereg gyors romániai előrtése alapvetően megváltoztatta a háború menetét és a társban. A 15. AAF egyik fontos feladata lett a Vörös Hadsereg támadásának támogatása. A célkitűzések ismét felkerültek az észak-erdélyi, valamint a kelet-magyarországi vasúti pályaudvarok, rendezőpályaudvarok valamint a magyar és német katonai repülőterek. Egy rövid felsorolás is rzkelteti e bombatámadások intenzitását és sűrűségét. Szegedet augusztus 20, 24, 29-én és szeptember 2-áról 3-ára virradó éjszaka, Szolnokot augusztus 20, 28, 29-én és szeptember 1, 3, 5, 19-én érte bombatámadás, Debrecen szeptember 1-én és 21-én, Nyíregyházát pedig szeptember 6-án. Bombázták az Alföldön lévő összes állandó és tábori repülőteret is. E támadássorozathoz kapcsolódnak a Nagyvárád, Nagykároly és Szászrégen elleni bombatámadások is.

Időrendi sorrendben Nagyvárádot, a repülőterén állomásozó német gépeket érte 1944. augusztus 30-án az első támadás. A rendelkezésre álló okmány nem tudott állást foglalni a támadó vadászgépek nemzetiségéről. Lehetnek amerikaiak, szovjetek vagy akár románok is. Az alacsonyán támadó és fedélzeti fegyverekből tüzelő gépek 20-25 német repülőgépet felgyújtottak, majd gyorsan tovább repültek. Át-hat ember veszttette let.25 Másnap, 31-én 1 óra 5 és 20 perc között 16 amerikai "Mustang" (P-51-es) típusú vadászgép támadta meg a német repülőteret. Az Országos Légvédelmi Központ ismét nem jelezte előre a légitámadást, csak a helyi riasztás működött. Az alacsonyán támadó gépek a földön felgyújtottak 15 német repülőgépet. Egy, a repülőter melletti kis ház is leégett. Ketten vesztettek let, és 7-en sebesültek meg.26 Ugyanezen a napon az amerikai gépek megtámadták a szászrégeni német tábori repülőteret is. A támadásról semmilyen részletes adat nem áll rendelkezésünkre, a tányen kívül.27 A Országos Légvédelmi Parancsnokság, valamint a honvédelmi minisztérium 35., 36. légtalmi osztályainak iratanyagai Budapest ostroma alatt megsemmisültek. A rendelkezésre álló és kiegészítő levéltárakban fellelhető iratok pedig hiányosak. Az erdélyi levéltárakban nem állt módomban kutatni, ezért előfordulhat, hogy egyes - elsősorban a katonai célok ellen végrehajtott - légitámadások adatai hiányosak, vagy nem kerültek elő, elkallódtak.

Szeptember 1-jén 11 óra 25-kor mintegy 80 amerikai bombázógép ártélt Nagykároly felett. "...10 perc múlva visszatértek, de már csak egy kitélő, amelyben 27 gép volt, ezek között 6 vadászgép. A bombázást a szappangyárnál 11 óra 45 perckor kezdték meg, amikor már kb. 2500 m-re ereszkedtek le. Bombáikat az állomáson átfutó Budapest-máramarosszigeti sínpárok irányában, jobbra-balra, kb. 200-250 m széles sáv által meghatározható területre szórták le..."28-98 db. bombát dobtak le, közöttük 10 db. 1000 fontos, a többi 500 fontos volt. Közülük 2 db. nem robbant fel. Hárman - közöttük egy egy éves kisbaba és egy német katona - vesztettek let, és 18 sebesültek meg. A legsúlyosabb károk a vasútállomást, vasúti raktárakat érték, ahol 10 vagon és 5 vagon termék megsemmisült, és az "Erdély" Olaj-, Szappan- és Vegyik gyárt. 8 rombolóbomba találat megsemmisítette a gyártárakat és margaringártó valamint vízbontó zemeit. Sok ház megsemmisült a vasútállomás körüli HUNYADI, ARANY János, MIKSZÁTH Kálmán, BERCSÉNYI utcákban és a LUKY soron. 21 család, 53 lélek vált hajléktalanná. Székságokban helyezték el őket. A jóval nagyobb vesztéget az állomásfőnök és a szappangyárt igazgatója előzte meg, akik a légitámadás elhangzásakor azonnal kitérték az állomást és a gyárt. A rendelkezésre álló 15 perc alatt az emberek elhagyták az állomás körzetét.29

A város légtalmi szervezete viszont már korántsem dolgozott olyan jól, mint Kolozsvár vagy Nagyvárád. Az állomány egyharmada nem jelent meg menteni. A főszolgabíró a környező községek - Gencs és Kapoly - osztagait hozta segítségül és a leventéket. Két betemetett asszonyt kellett kiadni. Az ijedségen kívül "...komoly baja egyiknek sem történt".30

E napok valamelyikén, vagy néhány nappal később érte (érhette?) valószínűleg Szatmárnémetit is egy nagyerejű bombatámadás, mert egy szeptember végi pestszenterzsébeti polgármesteri jelentés írja, hogy a várost ér súlyos bombatámadás okozta károk felszámolására, a helyreállítás megszervezésére segítségül "...a tapasztalt ZSOLGYA Árpád... műszaki tanácsost küldi..." Szatmárnémetibe.31 A légitámadásról viszont egyetlen jelentés sem beszélt.

Az utolsó nagyerejű bombatámadás, amely észak-erdélyi város ellen irányult, 1944. szeptember 6-án Nagyvárádot érte. E támadás azonban már a korábbiaktól eltérő politikai célú légitámadásorozat része volt. Szeptember ártáldike volt a nyitánya annak a többhetes légitámadás sorozatnak - elsősorban a fővárost érte - amely öjjele-nappal, széket német támadásokkal a magyar politikai vezetést akarta rákényszeríteni a fegyverszünet elfogadására, a román kiugrás követésére. Találón kibombázni Magyarországot a háborúból" célnak nevezte egy angol politikus a támadásokat.32

A meghatározó cselekmény mellett a főfeladat továbbra is a Vörös Hadsereg előterében a német csapatok támogatása volt. Csapatok ekkor már napok óta Székelyföld területén (Újvárfalva) harcoltak, a német páncélos erők pedig szeptember 5-én elfoglalta Békéscsabát. A bombatámadások során a vasúti csomópontokra, állomásokra, hidakra és repülőterekre sorozatos légitámadásokat hajtottak végre. Szeptember 6-án Nagyvárad mellett Nyíregyháza és Újvidék vasútállomásait is támadták. A városok szőnyegbombázás, valamint több repülőteret és a Kárpátok hídjait támadták. A légi hadművelet sem a területeken, sem intenzitásában nem emelkedett meg a június másodikait.³³

Nagyváradon - nagyjából Nyíregyházával azonos időben - 10 óra 55 perckor szétlőtték a színházat. A légitámadás 11 óra 10 perckor kezdődött, és 10 percig tartott. 108 "Liberátor" 1249 db 500 és 1000 fontos rombolóbombát hajított a vasútállomásra, - amely természetesen ismét betérítette a környéket is - és váradvelencei, valamint öszipusztai vasútállomásokra. A Kárpátok vasúti hídja is súlyosan megrongálódott.³⁴ A városban súlyosan, vagy teljesen megrongálódott 680 ház - és magánlakás. (A jelentés nem részletezi.) 906 család, 2718 ember vált hajléktalanná. A város polgárai közül 145-en vesztették életüket, és ami a legfájdalmasabb, közülük 41 katonai gyerek volt. Továbbá meghalt 71 katonai és 71 német katona és ápolónő, akik a pályaudvaron tartózkodtak. 87 sebesült és 45 katonai kórházba.³⁵

A repülőgépek elvonulása után a német hadsereg azonnal megkezdte a mentést és a kárfelszámolást. A munkában az összes hatósági német szervezet teljes erővel, valamint a környező falvakból berendelt alakulatokkal közösen dolgozott. A munkába bekapcsolódott a honvédség és a Wehrmacht - Váradon tartózkodó erőkkel, mentőautóival.

4. A szovjet gépek támadásai

1944. július 20-án a Vörös Hadsereg Kárpátalja előterében felzárkózott a Kárpátok gerincein kiépített magyar védővonalakra, és bár több kísérlettel sem tudta áttörni a védelmet, intenzív légitámadásokat indított az úngari, máramarosi és ugozsai magyar városok és a környező vidék ellen. E támadások átcaptak Észak-Erdélyre is. Szovjet felderítő repülőgépek szinte naponta létkeltek át a határon. A felderítés tevékenységének érdekében egyetlen napot emelek ki, 1944. augusztus 8-át, tehát a jasi-kisinyovi hadművelet előkészítési időszakának egy jellegzetes napját. Reggel a német vezetés jelentette, hogy Románia területei felett a német légitámadások folytak. 9 óra perckor Kolozsvár városában 1 szovjet felderítő repülőgépet bementetett, néhány katonát írt le a város felett, majd Szászrégen-Nagybánya-Máramarossziget útvonalon 10 óra 50 perckor elhagyta az ország határát. Egy másik gép 10 óra 03-kor Gyergyóakasztánál bementett, majd Borsákra fordulva légitámadást indított a Kárpátok felett, és 11 óra körül Kárpátalján hagyta el a magyar határt.³⁶ Átlag nap volt. A leírtak bármelyik napra ráhúzhatók. Több bementés után, az első jelentősebb szovjet bombatámadás 1944. augusztus 17-én 21 és 22 óra között a Csík megyei Ditró, mintegy 100 foszforos gyújtóbombát és 10 rombolóbombát dobott a településre, a rombolókat pedig nagyrészt a vasútállomásra. Kilenc ház teljesen kiégett, valamint közösen tucat szénáspajta és istálló. Egy ember megsebesült, mintegy 20 szarvasmarha, sok juh, sertés elpusztult.³⁷ Egy repülőgépet úgy látszik eltávolítottak, mert néhány gyújtóbombát a helyi Gyergyóremetre dobott.³⁸ Valamint Ditró a szovjetek érdeklődésének homlokterében lehetett, mert már előző nap éjszaka dobott le a környező vidékre - a mezőkre - néhány romboló bombát és 15-én 2 óra körül feltehetően feltételezett partizánoknak az 1492. magassági pontnál közösen a német hadseregnek ki ejtőernyővel. Tartalmuk szárított kenyér, rizs, húskonzervek, margarin, orosz tea, dohány és közifegyver lőszer, valamint 2 főzőedény volt. A csendőri jelentések nem írtak partizánokról a környéken.³⁹ Az amerikai bombázásoktól eltérően a szovjetek legtöbbször kis katonákban - géppár, raj, legfeljebb század - hajtották végre a támadásokat. Éjszaka pedig, az összes repülőgépek elkerülése érdekében, egyesével létkeltek rá a vidékre. Így volt ez a Maros-Torda megyei Palotailván is augusztus 19-én 21 óra perckor amikor egy szovjet éjszakai bombázógép a német katonák elhelyezési körletében 3 db. gyújtóbombát dobott le, közösen tétlenül.⁴⁰

Augusztus 20-a után megszorultak a támadások. 24-én 22 óra 30-kor feltehetően egy gép, 82 db. "orosz" 5 kg-os gyújtóbombát dobott a közönségre. Nagy részük nem robbant fel, így csak kárt okoztak.⁴¹ Nyugati irányba, az Ukrajnából bementető szovjet repülőgépek Észak-Erdély területén legtávolabb Szatmárnémetit bombázták. Szeptember 22-én 22 óra 10 perckor 3 "orosz repülőgépet" "sok romboló, gyújtó és világító bombát" dobott a városra. A világító bombákat a német nyelv "sztálingyertyáknak" nevezte, félggetlenül attól, hogy britek, vagy szovjetek használták. A városban 1 ember életét veszítette, és 3-an megsebesültek.⁴² Augusztus 28-án 22 óra 10 és 20 perc között 5 db. nagy romboló és 5 db. világító bombát vetettek a városra. Át emeletes és földszintes ház rongálódott meg. Egy gyermek életét veszítette, és három nő megsebesült.⁴³ Augusztus 30-án 21 óra 6 perckor ismét bombázták a várost. 4 romboló és 4 világító bomba mindössze közösen lakóházat rongált meg környékben és súlyosan megsebesített közösen.⁴⁴

Egy nappal korábban Szolnok-Doboka megyében egy szovjet gép 8 db. kisebb rombolóbombát vetett Székelybethlenfalvára, csak kárt okozva.⁴⁵ Továbbá Máramarosszigetet érte délelőtt 11 óra 5 perckor légitámadás. Egy szovjet bombázó 1 db. 50 kg-os és 1 db. 100 kg-os bombát vetett a városra. A 100 kg-os nem robbant fel. 1 ház összeomlott, 4 megrongálódott és 4 ember megsebesült.⁴⁶

Augusztus 31-én reggel 7 óra 10 perckor Radnótfája (Maros-Torda megye) melletti német tábort repülőteret 20 ellenséges repülőgépet alacsonyan szállva megtámadta. Földzeti fegyverekkel a földön lévő katonákra irányuló típusú gépek közül 53-at felgyújtottak. A gépek teljesen kiégették. Az időközben felszálló német vadászgépek 4 támadó

repülőgépet lelőttek. Egy pilóta ejtőernyővel kiugrott. Elfogták. A többi bentgett a lelőtt gépekben. A német katonák kárzáról tájékoztatóban súlyosan megsebesültek. Az alacsonyan támadó gépek a repülőgépek kárelőben legelőző gulyákból nyolc tehenet lemészároltak.

Valószínűleg ugyanezek a gépek néhány perccel később rácsaptak a Lővőr (Maros-Torda) melletti magyar tábori repülőgépre is. A felderítő álló 11 gépből egyet felderítettek és egyet megrongáltak. Egy magyar repülőkatona megsebesült.47

Szeptember 1-jén ismét Gyergyóremetért érte bombatámadás. Szovjet gépek egy lőgépként dobtak a falura. Át lőhunyit el.48

Szeptember 3-án a Szolnok-Doboka megyei Ispánmezőre 11 rombolóbombát vetettek az "oroszi" gépek, nem okozva lőnyeges károkat. Ugyanezen dőlelőtt Palotailva mellett lőgiharcban a szovjetek lelőttek egy német repülőgépet. Kárelőlyzete ejtőernyővel kiugrott, de szelvényethalt, mert ernyője nem nyílt ki.49

Továbbra is szeptember 3-ánál maradv: Dőlelőtt Kolozsvárt érte feltehetően szovjet bombatámadás. A veszteségek adatait a magyarországi levéltári anyagból nem lehetett megállapítani. Hőtt székely telepőst is őrt szovjet lőgitámadás. Balavására (Maros-Torda) 10 rombolóbombát vetettek. Egy lőlek meghalt, hárman súlyosan és mintegy tízen kárnyebben megsebesültek. Sok ház legett, és számtalan állat elpusztult. Megfigyelhető, hogy amíg a június 2.-ai bombatámadásról szőlo - és időzett- adatok mindent pontosan, rőszletezve feltőntetnek, szeptember elején már sok az általánosítás, pontatlanság. A jelentőst kőszítő rendőrségek, csendőrségk, városi-kőzségi előjáróságok őreghetően kapkodnak, bizonytalankodnak. De őzző tovább az asznapi eseményeket. Udvarhely megyében Zetelakán egy súlyos gyűjtőbombákkal őreghajtott bombatámadás kővetkezőnyekőnt 50 ház legett, ketten meghaltak és 30-an megsebesültek. 12 gyűjtőbomba nem robban főt. Ez is jelzi, mily sokat dobtak a kőzsőgre. A szintőn udvarhelyi kőllőkemőnyfalván, bár áldozat nem volt, egy ház legett. Csíkmadarasra 2 romboló, Óradnára (Beszterce-Naszód megye) 5 gyűjtőbombát vetettek. Egyik bombázás sem okozott nagyobb károkat. Hasonló volt a helyzet Telcsen (Beszterce-Naszód) is, ahol bár 12 nagyfőtő rombolóbombát dobtak le, mindfőtő egy tehen esett áldozatul. A Maros-Torda megyei Teke kőzsőget viszont súlyos bombatámadás érte. Hat lőlek hunyt ki főtőkre, és heten sebesültek meg. Sok ház és az iskola is megsemmisült, illetve megrongálódott. Másnap, szeptember 4-én Bethlenre (Maros-Torda) vetettek 4 rombolóbombát, négyen sebesültek meg.50

A magyar kormányzat 1944. szeptember 6-án elrendelte Székelyfőt kiőritőst. A jelentősek fokozatosan csőtökentek, majd megsőttek...

7-én ismét bombázták Ditrót, ez alkalommal a vasútállomást. Az áldozatok száma és a rombolás mőrtőke ismeretlen.51 Szeptember 8-án Gyergyószentmiklóásra 8 rombolóbomba hullott. A vesztesőg itt is ismeretlen.52 Mőg asznap Borgóprundra (Beszterce-Naszód) 6 bombát dobtak. Itt kőt magyar katona sebesült meg.53 Másnap szeptember 9-én Szászrőgent bombázták. A kár, vesztesőg mőrtőke itt is ismeretlen.

Kolozsvár előterőben tombolt a tordai csata. Így a szovjet és rőszben a román lőgitevőkenysőg súlypontja is Észak-Erdőly kőzőpső és nyugati terőleteire tevőtt át. Dőst 14-én bombázzák előszőt. Egy ember meghalt, hárman megsebesültek, és az utászaktanya súlyosan megrongálódott. Három nap múlva, szeptember 17-én a vasútállomást és kőnyőkőrt őri súlyos szovjet bombatámadás. A raktárak teljesen kiőgnek és a jelentő az áldozatok számának meghatározása nélkő megjegyzi, hogy sok halott és sebesült van. 19-én újra bombázzák a várost. Ez alkalommal a kár csekőly, és nincs halott, viszont "sok a sebesült".54

A legsúlyosabb szovjet bombatámadás szeptember 16-án Szatmárnőmetit őri, amelyet, bár kisebb erővel, 17-én és 19-én megismőtelnek. Ásszesen kőzel 1000 nagymőrető rombolóbombát (azaz 250-500 kg főtőmegőt) dobtak a városra 130-an haltak és 350-en sebesültek meg. "A városban őpsőgben lővő ház nincs - jegyzi meg a csendőrsőg jelentő majd így folytatja - a lakosság 50%-a hajlőktalanná vált, és a kőnyőkbeli falvakba menekőlt. A hatóságok, hivatalok és intézetek nagyrősze elhagyta a várost. Villany-, vízszolgáltatás és távbeszőlő ősszekőttetés nincs." Sajnos enn rőszletesebb jelentő jelenleg nem áll a szerző rendelkezőre. E néhány sor, mindfőtő főtőoldal, azonban jelzi, hogy a várost valóban rendkőly súlyos bombatámadás érte. Ily nagy vesztesőget csak az amerikai szőnyegbombázások szoktak okozni. Valószínűleg a szovjet lőgierő is a szőnyegbombázás mődszerőt alkalmazhatta.55

Szeptember 16-án Mőg Csúcsára (Bihar), Halmira (Ugocsa), hullottak bombák. Az időben kőt napot visszaugorva, 14-én 21 óra 22 perckor pedig egy szovjet gép Nagybánya MÁV vasútállomását és a Hungária vegyipari gyárát bombázta. Egyik támadás sem volt jelentős.56 A jelentősek nem beszőlnek az áldozatokról. És most már a továbbiakban valóban "távirati stőlusban" főtősorolva a bombatámadásokat, mivel a beőrekezt jelentősek tőtőbbsőge is távirat, vagy telefonon jelentett "távmondát" volt. Szeptember 17. Királydaróc (Szatmár) 14 rombolóbomba, a kár: 3 ház megrongálódott; Halmi (Ugocsa) 5 rombolóbomba, sem kár, sem vesztesőg nem volt. Érszentmihály 6 rombolóbomba, Siter (Bihar) 4 rombolóbomba. Mindkőt kőzsőgben kisebb őpőletkárók fordultak elő. Szeptember 19-én Szamosújvárt bombázzák. Az áldozatok száma: 2 halott és 1 sebesült.

Szeptember 20. Zilah. A bombatámadás a vasútállomást érte. A rőszletek ismeretlenek.

Szeptember 21. Bors (Bihar), rombolóbomba, Kőrösstarján (Bihar) 4 rombolóbomba. A jelentésekben nincs szó veszteségekről.⁵⁷

És végül szeptember 25. Erdővásárhelyen (Szolnok-Doboka) légiharcban a magyar vadászgépek lelőttek egy román repülőgépet. A pilóta ejtőernyővel kiugrott, majd az erdőségeken eltűnt.⁵⁸ Ezzel a hivatalos magyar jelentések összesen adatát számbavettük.⁵⁹ Továbbiakra valószínűleg már csak az egyes volt megyék, vagy városok, községek iratanyagai közül bukkanhatunk. Esetleg magángyűjteményekben.

Az amerikai és a szovjet bombázások végrehajtási módszereit, célpontjait... stb. összevetve megállapítható, hogy amíg az amerikai támadásoknak kivétel nélkül minden esetben pontosan meghatározható katonai, ipari, közlekedési célpontjai voltak, addig a szovjet támadások egy részéről már kézzel sem mutatható ki ilyen határozott célpont. Látszólag esetenként teljesen rendszertelenül bombázták az erdélyi falvakat, városokat. Így például Szatmárnémetit. Úgy tűnik, elsősorban lélektani hatást akartak elérni, megtéríteni a lakosság erkölcsi ellenálló erejét. Ez esetben nyilvánvalóan mindegy volt, a város mely részére dobják a bombákat. Mivel azonban a felsorolt és bemutatott bombatámadások 1944. szeptemberi jelentéseinek nagy többsége már nem szakmailag megalapozott légigotalmi - mai szóhasználattal: polgári védelmi - jelentés, hanem rendőri, csendőri... stb., az is lehetséges, hogy kiszítói nem voltak felkészülve szovjet jelentések összeállítására, így csak feltételezhetőként kerülhetek ki a belőlk.

Amikor szeptemberben a hadműveletek átterjedtek a Székelyföldre, majd néhány héttel később fokozatosan végigterjedtek egész Észak-Erdélyen, a jelentések megritkultak, hiányossá váltak. A korábban jól működő rendszer észrevehetően fellazult. Ezért a hadműveleteket kísérő, feltehetően céljúnk szovjet és román légitevékenység nyomkövetés lehetetlen. A magyar és német katonai jelentések pedig az esetek többségében nem tértek ki a polgári lakosságot érintő veszteségekre, károokra.

Befejezésül néhány mondat a felhasznált forrásokról. Rövid eszmefuttatásomhoz a Hadtörténelmi Intézet és Levéltárban (HIL), illetve a magyar Országos Levéltárban (OL) 1997. júliusáig fellelhető iratanyagokat használtam fel. Elsősorban a légigotalmi, rendőrségi és csendőrségi jelentésekre támaszkodtam. Mint már korábban jeleztem, a főváros ostromakor a légvédelmi és légigotalmi iratok nagy többsége megsemmisült, elggett. A HIL és az OL iratok pedig hiányos. A részletek bemutatására példának a községek és rendőrséggel nem rendelkező kisvárosok eseményeit teljesen rögzítő napi csendőrségi összefoglaló jelentések hiányaira térek csak ki. A román kiugrást a másfél hónap iratanyagából hiányzik a szeptember 3.-i, 8.-i, 10.-i, 24.-i, 29.-i, 30.-i, október 1.-i, 4.-i, 8.-i, 11.-i és 12.-i. Először a tordai csata eseményeire hivatkoznom ahhoz, hogy feltételezzem, céljúnk légitevékenység volt e napokon is. Dolgozatomban leírtak egyértelműen nem a teljes képet nyújtják az időszakról. Minden valószínűség szerint jó néhány község, kisváros elleni bombatámadás kimaradt a vázolt képből. Pótlásukhoz azonban a volt Észak-erdélyi helyi irattárak, anyakönyvi feljegyzések anyagában kéne búvárokodni. Erre jelenleg nincs mód.⁵⁵

Az Észak-Erdély feletti légiháború teljességéhez hozzátartoznak még a repülőgépek, a német, amerikai és szovjet propagandaakciók, továbbá a Jugoszláv Népi Felszabadító Hadsereg valamint a lengyel Honi Hadsereg (Armija Krajowa) hadianyagutánpótlását végző szovjet, illetve brit légig szállítások bemutatása is. E témákra szándékosan nem tértem ki, mivel megdupláznák írásom amúgy is bő terjedelmét. Előre legyen meg az olvasók csupán egy témájáról közlés. 1944. nyarán - közlőnk napjaiban - Ájszakánkat 100-150 szovjet és brit szállítórepülő is megtette az utat Jugoszláviába, valamint Varsóba. Oda-visszatérőben áthaladva Erdély felé.

Mindent összevetve megállapítható, hogy Észak-Erdély kétféle nagyvárosát, Kolozsvárt, Nagyváradot, továbbá Szatmárnémetit és Nagykárolyt leszámítva, az akkori Magyarország bombatámadásoknak legkevésbé kitett területének számított. Megjegyezzük: hála istennek, mivel a magyar honi légvédelem által is leggyengébben védett terület volt.

Jegyzet

1. A szövetségesek második világháború alatti tevékenységét a képvisező könyvek alapján mutatom be: Magyarország a második világháborúban. Lexikon. Magyar Hadtudományi Társaság - Petit Real Könyvkiadó Budapest 1996; PATAKY Iván, ROZSOS László, SÁRHIDAI Gyula: Légiháború Magyarország felett I-II. Zrínyi Kiadó. Budapest 1991-92
2. GROEHLER, Olaf: A légig háborúk története. 1910-1970. Zrínyi Katonai Kiadó. Budapest 1980; PIEKALKIEWICZ, Janusz: Luftkrieg 1939-1945. Tatsachenbericht. München 1978; MACISAAC, David: Strategic Bombing in World War II. New York, 1976
3. MARSHALL, George, tábornagy: Így győztünk. Az USA vezérkari főnökének jelentése... Franklin társulat. Budapest. 2000. n. 60. o.
4. PATAKY, ROZSOS, SÁRHIDAI: i. m. II. k. 31-38. o.

5. CARTER, Kit C. - MUELLER, Robert: The Army Air Force in World War II., Combat Chronology 1941-1945. Washington, 1973

6. Országos Levéltár (a továbbiakban: OL) K-149. BM. res. 274. cs. 1944. 2. M. kir. honvédelmi erők parancsnoksága. 38. 333. szám / Eln. 1944

7. OL K-149. BM. res. 274. cs. 1944. 2. f. 161-162. Nagyvárad polgármesterének jelentése a június 2-i bombatámadásról.

8. Ugyanott

9. PATAKY, ROZSOS, SÁRHIDAI: i. m. II. k.

10. Lásd: 7. sz. jegyzetet.

11. OL K-150 BM. 3581. V. Kútő 7. tárt. Szilágy vármegye alispánja. 9880/1944. Látogatási kérelmet... Bihar megye, illetve Kolozsvár sz. kir. város intézkedése nem maradt fenn. Ismerve a magyarországi intézkedéseket a kórt város kibombázottainak ellátása megegyezhetett a leírtakkal.

12. OL K-149. BM. res. 247. cs. 1944. 2. A kolozsvári rendőrkapitány (látogatási parancsnok) jelentése a június 2-i bombatámadásról

13. Ugyanott

14. Hadtörténelmi Intézet és Levéltár (a továbbiakban: HIL). Hadiipari Bombakártyai Bizottság (a továbbiakban: HABOB) nyilvántartásai: 51/1944. szám

15. HIL. HABOB. 53/1944. szám

16. HIL. BABOB. 52/1944. szám

17. HIL. HABOB. 114/1944., 169/1944., 170/1944. számok

18. Lásd 12. sz. jegyzetet.

19. PATAKY, ROZSOS, SÁRHIDAI: i. m. II. k.

20. OL K-149. BM. res. 274. cs. 1944. 2. Lásd: 6. sz. jegyzetet

21. OL K-149. BM. res. 274. cs. f. 163-166. Kolozsvár THJ. sz. kir. város főispánja. sz.: 1062/1944

22. OL K-149. BM. res. 274. cs. 1944. 2. f. 167

23. BIERKENFELD, Wolfgang: Der Synthetische Treibstoff 1933-1945. Musterschmidt Verlag. Göttingen, 1964. 184-185. o.

24. BIERKENFELD: i. m., GROEHLER: i. m., 128. o., Hadtörténelmi Közlemények, 1987. 3. sz. 502. o.

25. OL. K-150. BM. 3583. cs. V. kútő 7. tárt. M. kir. csendőr központi nyomozó parancsnokság (a továbbiakban: CsKNyP). Ideiglenes eseményösszeírás. Budapest 1944. augusztus 31. A kérelmekben, járásokban tártot összeírás a háborúval kapcsolatos jelentés a csendőrség feladatkörébe tartozott, csak a városokban volt a rendőrkapitány egyben a látogatási parancsnoka is. A járásokban e feladatkör ellátása a fősolgabíró hatáskörébe tartozott.

26. OL K-150. BM. 3583. cs. V. Kútő 7. tárt. BM közbiztonsági osztály. Sz. n. 1/4. Telefonjelentés fűljegyzése.

27. PATAKY, ROZSOS, SÁRHIDAI: i. m. II. k. 253. o. Kimutatás a magyarországi helységeket ért bombatámadásokról. Az 1944. aug. 31-én Szászrégent ért amerikai bombatámadás szerepel az amerikai okmányokban, leírásokban, de semmilyen magyarországi okmányban nyomát nem találtam.

28. OL. K-150. BM. Ált. 3573. cs. 31. tárt. 1944. f. 76160. Nagykároly megyei város polgármestere. 14. 108. / 1944. sz. Helyzetjelentés az 1944. szept. 1-i bombatámadásról.

29. HIL. HABOB. 124/1944. szám

30. Lásd: 28. sz. jegyzetet

31. OL K-150. BM. Ált. 3572. cs. 31. t. tel. 1944. f. 74. 864.
32. PATAKY, ROZSOS, SÁRHIDAI: i. m. II. k. 169-183. o.
33. CARTER, Mueller: i. m. dátum szerint
34. OL. K-149. BM. res. 274. cs. 1944. 2. CsKNyP. Á–sszefoglaló jelentés. 1944. szept. 7.
35. OL K-149. BM. res. 274. cs. 1944. 2. f. 71. Á–sszesített kárjelentés Nagyvárad 1944. szept. 6-i bombázásáról.
36. OL K-149. BM. res. 274. cs. 1944. 2. f. 562-563.
HM. 123. 822. szám. / eln. 35-1944. Napi I. napi eseményjelentés
37. OL K-150. BM. 3583. cs. V. Kútfő 7. t. tel. CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. Bp. 1944. aug. 19.
38. Uo. Ideiglenes eseményösszesítés. 1944. aug. 2.
39. Lásd 37. jegyzetet.
40. OL K-149. BM. res. 274. cs. 1944. 2. f. 152-153. CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. 1944. aug. 21.
41. Uo. f. 1726. CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. 1944. aug. 24.
42. OL K-150. BM. 3583. cs. V. Kútfő 7. t. tel. Távbeszélőjelentés f. jegyzése. 1944. aug. 22.
43. U. o. Szatmárnémeti városi I. g. l. parancsnok kárjelentése. Szám: 3161 sz./1944
44. Uo. Kárjelentés. Szám: 3161/1. sz./1944
45. Uo. A székelyudvarhelyi csendőrség telefonjelentése 1944. aug. 29.
46. Uo. Máramarossziget városi I. g. l. parancsnok kárjelentése. Sz.: 267/1944
47. Hadtörténelmi Intézet és Levéltár (HIL) Personaliák, ANDREÁNSZKY Jenő hagyaték. M. kir. csendőrség k. nyomozóparancsnokság. Ideiglenes eseményösszesítés. Budapest. 1994. szeptember 9-én. 9-10. bejegyzés
48. HIL. Personaliák... CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. Bp. 1944. szept. 11. 14. sz. bejegyzés.
49. OL K-149. BM. res. 274. cs. 1944. 2. CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. Bp. 1944. szept. 4.
50. Uo. Ideiglenes eseményösszesítés. Bp. 1944. szept. 12
51. HIL. Personaliák... CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. Bp. 1944. szept. 11. 18. sz. bejegyzés
52. Dr. TOMBOR Tibor: Magyarország a bombák záporában 1939-1944. Kézirat. A BM PVOP birtokában. Kiadás alatt.
53. HIL. Personaliák... CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. Bp. 1944. szept. 11. 22. sz. bejegyzés
54. HIL. Personaliák... CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. Bp. szept. 18. 23. sz. valamint szept. 21. 27. sz. bejegyzések.
55. HIL. Personaliák... CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. Bp. szept. 25. 3. sz. bejegyzés.
56. HIL. Personaliák... CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. Bp. 1944. szept. 16., 26., 29. bejegyzés.
57. HIL. Personaliák... CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. Bp. 1944. szept. 18.-tól 25.-ig terjedő napok adataiból.
58. HIL. Personaliák... CsKNyP. ideiglenes eseményösszesítés. Bp. 1944. okt. 5. 1. sz. bejegyzés.
59. A korabeli szovjet román hadijelentésekből kigyűjthető még, hogy augusztus 31-én Ojtozt, szeptember 7-én Nagyváradot, 15-én Kolozsvárt, Szamosfalvát bombázták, a román királyi I. g. r. g. pei pedig szeptember 15. és október 9. között Kolozsvárt t. r. b. s. r., Gyalut, Csucsát, Apahidát, Szamosfalvát, Pusztacsánt, Dezmért valamint

az alkenyÁ©ri tábori repÁ¼lőteret. E támadásokról azonban magyar kárjelentÁ©st, vagy megerősítÁ©st nem leltem.

Budapest, 1997, július 21.

MellÁ©klet

(RÁ¼vidítÁ©sjegyzÁ©k a mellÁ©klethez

á. ágyú/ágyús

BÁ¼m. belÁ¼gyminiszter, belÁ¼gyminisztÁ©rium

dd. dandár

F. Á©. folyó Á©v

gá. gÁ©págyú

IÁ©go. IÁ©goltalom/IÁ©goltalmi

Igv. IÁ©gvÁ©delem/IÁ©gvÁ©delmi

Igv.tÁ¼. IÁ©gvÁ©delmi tÁ¼zÁ©r

OrlÁ©kÁ¼z. Országos IÁ©gvÁ©delmi kÁ¼zpont

pk. parancsnok

pu. pályaudvar

rep. repÁ¼lő

tád. támadás

vad. rep. vadászrepÁ¼lő

Vkf./vkf. vezÁ©rkari főnÁ¼k/vezÁ©rkari főnÁ¼ksÁ©g

Á¼. Á¼teg)

Másolat

M. kir. honvÁ©d IÁ©gvÁ©delmi erők parancsnoksága.

(Budapest, 9. Postafiók 21.)

38.333. szám

Eln.-1944

A Igv. tÁ¼-t Á©rt súlyos tád. a BÁ¼m.

kÁ¼zegei rÁ©szÁ©röl

M. kir. honvÁ©d VezÁ©rkar FőnÁ¼k Urnak!

Budapest, 1944. Á©vi július hó 21-Á©n.

Budapest

Az 5671. vkf. szsgd. 1944. sz.-ra:

I. A m. kir. BelÁ¼gyminiszter úr 10.866. sz. átiratára a kÁ¼vetkezőket jelentem:

a.Kolozsvár-on sem magyar, sem nÁ©met vadászrepÁ¼lők nincsenek Á©s a IÁ©gitámadás időpontjában sem voltak. Ha a - jelentÁ©s állítása szerint - valamifÁ©le rep. egysÁ©g volt is ott, ezek nyilvánvalóan "minden Á¼nfeldozó Á¼nkÁ©ntes vállalkozásuk dacára sem szállhattak fel", mert eredmÁ©ny nÁ©lkÁ¼li Á¼nyilkosság számba megy a IÁ©giharcra nem

szerkesztett Ács alkalmatlan gÁcpekkel az olyan kÁrtelÁckek megtámadása, mint amilyenek június hó 2-án Kolozsvárt megtámadták.

Kolozsvár IÁcgvÁcdelmÁct a bombatád. alkalmával hat lgv. gá. látta el. Ezek azonban csak 3.500 m-ig hatásosak, márpedig a bombatád-t 6-8000 m magasságból hajtották vÁcgre a tád-ó gÁcpek. A gá.-k hatásos lőtávolságán belül repÁlő egyes gÁcpekre a gá.-k 64 IÁcvtÁcst adtak le.

b. Nagyvárad-ra vontakozólag: Az OriÁckÁrtz. Kelet-magyarország-i távbeszÁclő vonalai 9 óra 06 perc, ill. 9 óra 08 perckor a Szolnok-i elágazó vezetÁckek bombatalálata folytán az ErdÁly felÁc vezető távbeszÁclő vonalak megszakadtak, tehát így állt elő az a helyzet, hogy "nem szerzett tudomást a nagyobb kÁrtelÁckekből leszakadó kisebb rÁcszról".

A városban lgv. tÁ¼. nincs, így nem is mÁcrtídhett.

c. Miskolc-ra vonatkozó megállapítások helytállóak.

d. Szolnok tÁ¼. áll-ba van 2 lgv. Ác. Á¼. Ács 12 lgv. gá.

Az előbbieket feladata a Szolnok-i Tisza hid lgv.-e, a lgv. gá-k Szolnok-Szajol pu.-ok, A Szolnok-i tiszai híd, vasuti felÁcípítmÁcnyek Ács a kÁrtzuti hid lgv.-Áct látják el.

Az á. Á¼-ek 61 IÁcvtÁcst adtak le.

A tád. vÁcgrehajításának időpontjában 2520 db. lgv. á. Ács 11520 db lgv. gá. lőszer volt a tÁ¼. állásokban.

Hogy a tÁ¼. állás rendszerben levő Ác. Á¼-ek Ács lgv. gá. fÁciszakaszok nem tudtak nagyobb tűzhatást kifejteni, annak oka - a tád. után utasításomra azonnal kiszállt lgv. tÁ¼. dd. pk-i megállapítás szerint - abban keresendő, hogy az Á¼-k tÁ¼zhatás kÁrtzetÁcn felÁl, illetve a hatásos tÁ¼zhatás terÁletÁcn kivÁl tÁrtÁcetek úgy a rárepÁlÁcsek, mint a bombatád-ok.

Szolnok-on lgv. vad. repÁlőink nincsenek.

e. Debrecen-ben sem lgv. tÁ¼., sem lgv. vad. rep.-ők nincsenek.

f. Szeged-re vonatkozó jelentÁcsre ÁcszrevÁctelem nincs.

II. Az egÁcs jelentÁcs azt tÁ¼krÁrtzi vissza, hogy a magyar kÁrtzigazgatás felelős tÁcnyezői - mert nyilvánvalóan tőlÁ¼k származnak a jelentÁcs egyes pontjai - mikÁcpen vÁclednek a m. kir. honvÁcdsÁc vezetÁcse Ács vezetői felÁl, ahelyett azok ellen, akik hasonló módon nyilatkoznak, maguk, saját hatáskÁrtÁ¼kÁrtin belül, tÁrtvÁcnyadta szigorukkal a legerÁclyesebben IÁcpnÁcnek fel.

A lgv. tÁ¼-t Ácrt súlyos Ács lealázó támadásokkal kapcsolatban a kÁrtvetkező kÁcÁcseimet Ács javaslataimat terjeszttem elő.

ad a. KÁcrem annak a minősíthetetlen vádnak leghatározottabb Ács legerÁclyesebb visszautasítását, mely szerint a magyar vezetÁcs megakadályozta volna a repÁlő szemÁclyezetet abban, hogy kÁrttelessÁcÁct teljesíthesse. Ez olyan vád, amelyÁcrt valakinek felelni kell. Javasolom, hogy a Vkf. kÁ¼IÁcrtbiróság az Á¼gyet vizsgálta ki.

A jelentÁcst megsÁrtvevező IÁcÁc. pk-nak (városi rendőrkapitány) tudnia kellene, hogy a várost vÁcdő lgv. tÁ¼. miÁcrt "nem mÁcrtídhett", ahelyett hogy jelentÁcsÁcben foglalt állításával azt a látszatot keltse, hogy a lgv. tÁ¼. nem teljesíti kÁrttelessÁcÁct. A lgv. tÁ¼. állásokban ezen tád. alatt 1 hōsi halott Ács 12 fő sebesÁl vesztesÁc volt.

ad b. KÁcrem Nagyvárad város IÁcÁc. pk-ának, illetve rendőrkapitányának, felelőssÁcgre vonását azÁcrt, mert IÁcÁc. pk.-i minősÁcben nem tudja, hogy a városnak "IÁcgelhárítás"-ra egyetlen szak-lgv. tÁ¼zeszkÁrtz sem áll rendelkezÁcsÁcra, Ács mÁcrtis azt írja, hogy "a IÁcgelhárítás nem mÁcrtídhett".

ad c. A Szolnok-i rendőrkapitány arra alapozza jelentÁcsÁct, amit a városban "suttognak".

Neki kellett volna kinyomoznia a "suttogás" eredetÁct, felderíteni a tÁcnyeket Ács megindítani a "Suttogók" ellen tÁrtvÁcnyadta lehetősÁcgei alapján a megtorlást. Ehelyett vádaskodik, ezzel szítja a bomlasztó propagandát, illetve annak terjesztőjÁcÁc Ács rÁcszesÁcÁc válik.

A tád. -t kÁrtvető napon - állítólag - az rontotta volna a lakosság hangulatát, hogy saját rep. gÁcpek "alacsonyán repÁlve dÁ¼bÁrtírgÁcsÁ¼kel felkeltettÁcok ōket". Majd azzal, hogy "a kÁcrt nap múlva tÁrtÁcrt Ácjjeli zavaró repÁlÁcs alkalmával pedig a lgv. tÁ¼.-Á¼nk ÁcIÁcnenken tÁ¼zelt a város IÁcÁc. terÁcben áthaladó ellensÁcges gÁcpekre.

Ezek gyerekes megállapítások felelőssÁcgteljes állásban IÁcÁc. szájából.

Általános ismert tény, hogy az első lázadás mindenütt (mind Angliában, mind Németországban, mind Magyarországon) megrendíti az idegeket, de éppen a felelős állásban lévő polgári mivoltásoknak kellene teljes odaadásukkal azon lenni, hogy ez megszűnjön. Ez az igyekezet a jelentsekből a legvátolabbról sem világlik ki, sőt a látszat azt mutatja, hogy ezek a személyek éppen úgy - sőt talán fokozott mértékben - betegek a teljes pánik hangulatának, mert másképp el sem képzelhető, hogy ilyen jelentések jussanak a Belügyminiszter úrhoz.

Kérem az összes vádaskodók felelősségre vonását, hogy ez által mind a leg. tény. fegyvernem, mind a magyar honvédség összes elgötelt nyerjen a felelőtlen fecsegőnek magyar emberhez nem mivoltó vádaskodásért.

III. Javasolom az összes kizigazgatási vezetők részére oly irányú tájékoztatás kiadását, miszerint:

1. a mai nehéz időkben bomlasztó hatású a "bűnbak keresés", kizárólag ott, ahol bűnnek nyoma sincs.
2. a mai totális háborúban a polgárságnak, de kizárólag ott, ahol minden rendű és rangú vezetőjének, vállvetve kell kizdenie a honvédséggel és semmiesetre sem szabad hamis hangulatkeltéssel, vagy csupán ilyenek elkövetésével a feltétlenül megvetendő vállvetett munkát és kizárólag megbecsülést aláadni;
3. nincs olyan teljeskörűen felszerelt és felfegyverzett állam, amely teljesen védhető lenne a lázadások hatása ellen;
4. vannak felszerelési és fegyverkezési hiányaink, de ennek okai nem a jelenben, hanem a múltban keresendők, valamint a mulasztókat sem a mostani polgári vezetők, illetve felelős katonai szervezők, vezetők és parancsnokok kizárólag kell keresni.
5. a kizhangulat kormányozható és szabályozható. Minden felelős polgári risztókat és vezető állást betöltő személynek elsődleges kötelessége a pánikhangulat megszüntetése és a hangulatnak az ellenség ellen való irányítása, de semmiesetre sem tűrhető el, hogy ez az irányítás befelé nemzeti szétválásra vezessen.

Az ilyen vezetőknek el kell tűnniük ezekből a beosztásokból!

F.É. május elején Abt Hauptbereichsleiter előadást tartott a Belügyminisztériumban az összes kizigazgatási vezetők előtt, mely alkalommal rámutatott a belső propaganda és a lelki erősítés fontosságára.

Ezt a Belügyminiszter úr magává tette és így körtelemben hozzá is szolt az elhangzottakhoz.

Ismerve a Belügyminiszter úr egyéniségét és így irányú felfogását, meg vagyok győződve arról, hogy a B. m. átirata nem a Miniszter úr tudtával történt.

Felteszem: Vkf. Urnak!

Olvashatatlan aláírás sk.

ACTA - 1997 (A Csíki Székely Múzeum és a Székely Nemzeti Múzeum Évkönyve) Á

Á